

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
המחלקה ללימודי המזרח-התיכון

מקורות לחקר דת האסלאם

מרצים:

פרופ' מוחמד אל-עטאונה

שעת קבלה: יום א' 09:00-10:00, בחדר 512, דוא"ל alataawnh@bgu.ac.il

ד"ר סבינה עבדולאייב

שעת קבלה: יום ה' 16:00-17:00, בחדר 528, דוא"ל abdulaev@post.bgu.ac.il

מטרות הקורס:

הקורס יעסוק במקורות לחקר דת האסלאם עם דגש על הדילמות ההיסטוריות והיסטוריוגרפיות של חקר התחום. הקורס מסונכרן עם ההרצאה של מבוא לדת האסלאם כך הוא נשען על המקורות של ההרצאה, במטרה להשלים ולהעמיק את הבנתנו את התמות שעלו בהרצאה. נעסוק בסוגי המקורות ומאפייניהם השונים ובכלל זה מקורות ראשוניים ומשניים ואופן הגישה והשימוש במקורות אלה תוך הקניית כלים לניתוח אותם מקורות באמצעות מטלות הקורס.

חובות הקורס:

1. מטלת אמצע סמסטר 30%

2. בחינה סופית 70%

סדר השיעורים וביבליוגרפיה:

1. האסלאם כמהפכה

א) הקוראן; תרגום: אורי רובין, הוצאת אוניברסיטת תל אביב, 2005: "בשורת רעש האדמה"; "בשורת הכוכב", פסוקים 1-28; "בשורת הנביאים", פסוקים 92-93; "בשורת השולחן הערוך", פסוקים 48-50, 55; "בשורת הנשים", פסוק 59; "בשורת הפרה", פסוק 163.

ב) ברנרד לואיס, **האסלאם בהיסטוריה**. תל אביב: זמורה ביתן, 1984, עמ' 13-31.

ג) קארן ארמסטרונג, **מוחמד ביוגרפיה של הנביא**. ירושלים: הוצאת כתר, 1993, עמ' 59-98.

2. התורה ומצוות היסוד

א) הקוראן; תרגום: אורי רובין, "בשורת הפרה", פסוקים 158, 185, 195-200, 238-239; "בשורת הנשים" פסוקים 47-57; "בשורת השולחן הערוך", פסוקים 12-37, 70-79; "בשורת האפלה" פסוקים 1-14.

ב) חוה לצרוס יפה, "הפרובלימטיקה הדתית של העלייה לרגל באסלאם." בתוך: **דברי האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים**, 1983-1985, ירושלים, ה', עמ' 222-243.

ג) נחמיה לב-ציון, דפנה אפרת, דניאלה טלמון הלר, **האסלאם: מבוא להיסטוריה של הדת**. האוניברסיטה הפתוחה, 2000, כרך א', עמ' 48-50, 53-60.

3. משפט (שריעה)

א) **הקוראן**; תרגום: אורי רובין, "בשורת הנשים" פסוקים 12-13.
ב) ואיל חלאק, "האם נסגרו שערי האג'ת'האד", תרגום: מיכל סלע, **ג'מאעה 8**, תשס"ב, עמ' 118-168.

ג) נחמיה לב-ציון, דפנה אפרת, דניאלה טלמון הלר, **האסלאם: מבוא להיסטוריה של הדת**. האוניברסיטה הפתוחה, 2000, כרך ב', עמ' 11-42.

4. הג'האד — על שלום, מלחמה והיחס לבני הדתות האחרות

א) **הקוראן**; תרגום: אורי רובין, "בשורת הפרה" פסוקים 193-190, 218; "בשורת הפרקאן" פסוק 52; "בשורת השולחן הערוך" פסוק 35, "בשורת המלקוח" פסוק 72.
ב) מרק כהן, "מיתוסים מודרניים של אנטישמיות מוסלמית", **פוליטיקה: כתב עת ישראלי למדע המדינה וליחסים בינלאומיים**, 19, 2009, עמ' 121-140.
ג) דניאל לב. "ג'האד", **האסלאם-היסטוריה, דת, תרבות. בעריכת בר אשר מאיר וחטינה מאיר**. ירושלים: הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, 2018, עמ' 281 – 302.

5. תיאולוגיה (עלם אלכלאם)

א) אבן ח'לדון, **אקדמות למדע ההיסטוריה** (תרגום: קופליבין). ירושלים: מוסד ביאליק, 1966, פרק 10, "מדע הכלאם", עמ' 320-321, פרק 21, "מדע המטאפיזיקה", עמ' 339-341.
ב) אבן רושד, "האם סותר העיון השכלי את הנאמר בכתבי קודש?" בתוך: נחמיה לב-ציון, דפנה אפרת, דניאלה טלמון הלר, **האסלאם: מבוא להיסטוריה של הדת**. האוניברסיטה הפתוחה, 2000, כרך ב', עמ' 104-105.

ג) *Kalam*, Encyclopedia of Islam, New Edition, p. 237
ד) אל-אשערי, "מקאלאת אל-אסלאמיין" (תרגום: חוה לצרוס יפה), בתוך: **פרקים בתולדות הערבים והאסלאם**; בעריכת חוה לצרוס יפה. תל-אביב: הוצאת רשפים, תשל"ח, עמ' 372-376.

6. פילוסופיה ומדעים (פלספה ועלום)

א) *al-Kindi's Metaphysics*. Tr. Ivry A.L. State University of New York Press, 1974, Part 2, "On First Philosophy," pp. 55-58.

ב) Rosental F. *The Classical Heritage in Islam*. Berkeley, University of California Press, 1965, pp. 81-82.

ג) אלברט חוראני, **היסטוריה של העמים הערביים**. פרק 11, עמ' 189-197.

ד) אבן ח'לדון, **אקדמות למדע ההיסטוריה** (תרגום: קופליבץ). ירושלים: מוסד ביאליק, 1966, עמ' 337-338, 343-345, 349-352.

7. מינויות (פילוגים באסלאם)

א) איתן קולברג, "השיעה: סיעתו של עלי", בתוך: **מחאה ומהפכה באסלאם השיעי**. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, 1984, עמ' 11-30.

ב) דנה ניסים, **הדרוזים**, רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, 1998, עמ' 13-47, 75-89.

ג) סיפור חדית', בתוך: נחמיה לב-ציון, **דפנה אפרת, דניאלה טלמון הדר, האסלאם: מבוא להיסטוריה של הדת**. האוניברסיטה הפתוחה, 2000, כרך א, עמ' 112-113.

8. חכמי הלכה (העולמא) ומערכת החינוך

א) George Makdisi, "Madrasa and University in the Middle Ages" *Studia Islamica*, No. 32 (1970), pp. 255-264

ב) נחמיה לב-ציון, **דפנה אפרת, דניאלה טלמון הדר, האסלאם: מבוא להיסטוריה של הדת**. האוניברסיטה הפתוחה, 2000, כרך ג, עמ' 35-50, 81-103.

ג) אבנר גלעדי, "היחיד במחשבת החינוך האסלאמית הקדומה", בתוך: **האסלאם ועולמות השזורים בו**. ירושלים: הוצאת האוניברסיטה העברית, 2002, עמ' 171-190.

9. מיסטיקה (צופיות)

א) מוחמד אל-ע'זאלי, **הפודה מן התעיה והטעות והמוביל אל בעל העוז והמלכות** (תרגום: חוה לצרוס יפה), פרק ו', "דרכי החסידות", עמ' 55-60.

ב) פריד אלדין אלעטאר, "הפרפרים והנר". **ילקוט הדתות**; עורך בנטויץ י, תל-אביב: הוצאת יהושע צ'יצ'יק, עמ' 211-212.

ג) שרה סבירי, **הסופים: אנתולוגיה**, תל-אביב: הוצאת מפה, 2008, עמ' 183-195, 284-292, 295-306.

ד) נחמיה לב-ציון, **דפנה אפרת, דניאלה טלמון-הדר, האסלאם: מבוא להיסטוריה של הדת**. האוניברסיטה הפתוחה, 2000, כרך ב, עמ' 147-174.

10. ביקורת פנימית- תנועות רפורמה והתחדשות

א) Gatje H. *The Qur'an and its Exegesis*. Ch.2, "Modern Qur'anic Exegesis," pp. 248-252.

ב) Ahmad Dallal, "The Origins and Objectives of Islamic Revivalist Thought, 1750-1850. *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 113, No. 3 (Jul. - Sep., 1993), pp. 341- 359

ג) מאיר חטינה, "אל-אזהר במצרים: מעוז האורתודוקסיה ואתגר המודרניות", **זמנים: רבעון להיסטוריה**, 74, 2001, עמ' 43-55.

11. המאה העשרים

א) אורי קופרשמידט, מאיר חטינה, "מאגודה לתנועה". בתוך: **האחים המוסלמים: חזון דתי במציאות משתנה**; בעריכת אורי קופרשמידט, מאיר חטינה. תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 2012, עמ' 12-54.

ב) סייד קוטב, **ציוני דרך על הג'אהליה החדשה** (תרגום מיכל סלע), **זמנים**, רבעון להיסטוריה, אוניברסיטת תל-אביב, זמורה-ביתן, 32 (סתיו), 1989.

ג) אסף דוד, "'האסלאם האמיתי ותפקידו בחברה המודרנית': נוסח גילוי הדעת החותם של הועידה האסלאמית הבין לאומית הראשונה", **רוח מזרחית**, 3 (חורף) 2006, עמ' 40-43.

ד) אל-עטאונה, מוחמד. "העולמא ומוסדות הדת". **האסלאם- היסטוריה, דת, תרבות. בעריכת בר אשר מאיר וחטינה מאיר**. ירושלים: הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, 2018, עמ' 631-652.

12. האסלאם לאחר 11 בספטמבר

א) אוריה פורמן, **לאלוהים המזרח והמערב – רפורמיזם והתנגדות באסלאם הפונדמנטליסטי בן זמננו**, דפוס מאירי, 2016, ע"ע 159-190.

ב) Mahmood Mamdani, "Good Muslim, Bad Muslim: A Political Perspective on Culture and Terrorism", Vol. 104, No. 3 (Sep., 2002), pp. 766-775

ג) ברנרד לואיס, "מרי האסלאם: מתי החל הסכסוך עם המערב וכיצד יוכל להסתיים?", **בעקבות ה-11 בספטמבר: אסלאם ומערב- בין עימות להשלמה**, בעריכת אסתר ובמן. תל-אביב: מרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה, אוניברסיטת תל-אביב, 2002.

13. חזרה כללית ודיון